

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Суббота Н.Є.

*Україна, м. Запоріжжя, Запорізький Національний Технічний Університет,
кафедра «соціальної роботи».*

Розбудова нової, демократичної, сильної і незалежної України висуває на чільне місце всього суспільного життя проблему зміцнення інституту сім'ї. Сім'я – це основа формування людської особистості, основний виховний осередок. Саме вона вводить дитину в світ соціальних відносин, формує ставлення до оточуючих, певні моральні принципи, проектує сімейні виховні взаємини, в процесі яких здійснюється трансляція соціального міжпокоління досвіду.

У наш час сім'я переживає загальну кризу свого розвитку, яка виявляється як в кількісних (зменшення показників народжуваності дітей, значна кількість розлучень тощо), так і в якісних показниках (трансформація суспільних і сімейних цінностей, послаблення виховної функції, психологічні проблеми членів сім'ї та ін.) [3, с. 121].

Народна педагогіка виходить з того, що виховання дитини слід розпочинати в ранньому віці. Таке виховання, на думку Г. Ващенка, власне, слід розпочинати з раннього дитинства, основою для якого повинна слугувати гідна поведінка самих батьків та злагода в родинному житті, що потверджується словами самого педагога: "Дійсно любов і згода, що панують у родині, роблять життя її приємним і щасливим навіть за несприятливих зовнішніх умов і закладають основи для розвитку у дітей доброї вдачі, що є однією з передумов щасливого життя у зрілому віці. Особливо велике значення у родинному житті мають перші роки життя дитини і навіть умови народження її. Численні факти свідчать про те, що діти, які народилися в ненормальних умовах, або ті, що жили ненормальним утробним життям, часто в дозрілому віці мають великі хиби фізичні й психічні, а іноді - навіть родяться каліками. Усе це треба мати на увазі батькам, коли вони хочуть, щоб їхні діти вирости здоровими, працездатними й розумними" [4, с. 78].

Народна педагогіка, сповідувана Г. Ващенком, широко використовує принцип природовідповідності, який в свою чергу висуває інші виховні принципи. Серед них -

принцип гуманності у ставленні до дитини. Традиційне поняття, сформоване у народі в сиву давнину, що дитина, як і всі живі істоти, вимагає піклування від батьків, протягом зрілості доповнюється емпіричним знанням дитячої психології, а з прийняттям християнства підсилюється впливом релігійної моралі, яка розглядає дитину як дар божий. Найбільш природовідповідним вихованням українська народна педагогіка вважає виховання в сім'ї. Сім'я, на думку народу, може забезпечити нормальний розвиток дитини, її всебічне виховання. Українська народна педагогіка задовго до наукової довела, що у формуванні людини вирішальну роль відіграють перші роки її життя. Така педагогіка особливо високо підносить авторитет жінки-матері. Великої поваги заслуговує жінка й тому, що на ній лежить головна турбота про виховання дітей. Основним фактором виховання, як уже говорилося, в українській педагогіці є сім'я. Сім'ї відводиться роль первісного колективу, де в перші роки життя дитина формується і де в основному здійснюється її підготовка до життя. З сім'ї дитина виносить перші враження, поведінка членів сім'ї є першим прикладом для наслідування дитиною. Від взаємин у сім'ї великою мірою залежить, якою буде дитина у своєму ставленні до людей. В сім'ї здійснюється перше трудове, моральне, естетичне, патріотичне виховання підростаючого покоління, і воно тим успішніше, чим розумніше будуються взаємини в ній [2, с.45].

Подальшим завданням родинної школи є любов до книжки. Потім - виховання таких чеснот, як пошана до старших, допомога старшим і релігійність, милосердя, особиста чистота, любов до порядку, ощадність, доброта, гарна поведінка за столом, у розмові, в товаристві, різні практичні щоденні функції, правдомовність, готовність допомогти, щирість, а також патріотизм, любов до рідної історії. Це формується тільки в родині. Цього ніхто не може зробити - тільки батьки.

Щодо відокремлення особливостей і відмін осей впливу батька і матері на розвиток особистості дитини, зазначимо, що на даний час у педагогічній науці існує декілька позицій. Так, американський психолог М.Лем доходить висновку про те, що батьки та матері частіше впливають на дитину схоже, ніж по-різному, а механізми та засоби впливу на дітей схожі. Важливою, на думку вченого, є не стільки стать батьків, скільки стиль їх поведінки. Індивідуальні взаємини між батьком та дитиною виглядають менш суттєвими, ніж загальний родинний контекст, включаючи взаємини між усіма членами родини. Проте існують і протилежні точки зору - Л. Горбатенкова зазначає, що невірно визначати роль батька, як адекватну ролі матері або як додаткову

до неї, а почуття до дітей та бажання виховувати їх – як дещо, що було закладено на генетичному рівні. Невірно також стверджувати, що поведінка батька нічим не відрізняється від материнської, або є дуже схожим на нього і що діти однаково прив'язані до батька і до матері [5, с.117].

Сухомлинський вважав сім'ю безумовною складовою соціальної структури суспільства і віддавав належну роль сім'ї у вихованні громадянина країни. Стабільність, демократизм, гуманізм і моральний клімат суспільства, на його думку, значною мірою залежать саме від сім'ї, етичних норм і правил поведінки, які панують у родині. Він зазначав, що сім'я – першооснова, де “шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання, тут, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави” Дослідження педагогічних умов виховання людини-громадянина дало нам змогу визначити систему цінностей сім'ї, на яких вибудовується ефективна система громадянського виховання. Передусім ми виходимо з того, що громадянське виховання ґрунтується на духовному багатстві народу, його мудрості, звичаях і традиціях, народній педагогіці. Українська родина здавна вирізнялася прагненням до подружньої вірності, піклуванням про дітей, батьків і старших членів родини, пошаною до предків, доглядом за їхніми могилами, взаємною любов'ю до батьків, злагодою та довірою до членів родини, гармонією стосунків поколінь, демократизмом взаємин, повагою до прав дитини і старших, відповідальністю за інших членів сім'ї, допомогою слабшим членам сім'ї, гармонією батьківського і материнського впливу у вихованні дітей, спільністю духовних інтересів членів сім'ї, здоровим способом життя, заняттям спортом, культом праці, дбайливим ставленням до її продуктів, дотриманням народних звичаїв, охороною традицій, гостинністю, сімейною відкритістю щодо суспільного життя, гігієною сімейного життя, багатодітністю. Виховання громадянськості в особистості значною мірою визначається об'єктивним станом країни, рівнем розвитку демократизму та гуманізму. Досить важливою є відповідь на запитання, чи визнає і підтримує суспільство, держава громадянську позицію людини та захищає її прагнення зробити життя в країні кращим. Також необхідно брати до уваги положення про те, що рівень розвитку суспільства значною мірою залежить від позиції кожної людини [6, с.321-322].

Сьогодні вчені констатують, що важливим напрямом громадянсько-виховання є формування досвіду громадянської дії, яка дає змогу молоді реалізувати свої можливості у суспільстві. Громадянський досвід набувають діти у сім'ї, навчальних закладах, у неформальних колективах, дитячих спільних організаціях тощо. Втрата або послаблення справжньої громадянськості, заміна її гаслами і вульгарним політизованим вихованням призводить або до виховання кар'єристів, або до відчуженості дітей від суспільства, до спроб віднайти розуміння в асоціальних та антисоціальних неформальних групах. У сучасних умовах важливою громадянською рисою стає здатність до самовизначення, завдяки якому людина зможе розумно існувати в умовах вибору, тобто в умовах свободи і відповідальності. Також особливу увагу треба приділяти правовій культурі, яка охоплює знання прав і обов'язків громадян.

Отже, громадянське виховання ґрунтується на духовному багатстві народу, його мудрості, традиціях і звичаях. Серед багатьох чинників, що впливають на формування громадянських якостей особистості, значну роль відіграють форми і методи, які використовують у процесі виховання дітей та молоді, продовжувачів традицій свого народу, котрі мають глибокі знання основ наук, своїх громадянських прав і обов'язків. У цій виховній системі сім'я посідає чільне місце і є носієм цінностей громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Алексєєнко Т.В. В чому сутність гуманних взаємин батьків і дітей? // Рідна школа. – 2001. - №3, - С. 33-36.
2. Бондарчук О.І. Сім'я як осередок соціалізації дитини // Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах. – К.: АЛД, 1998. – 95 с.
3. Ващенко Г. За здорову і свідому українську родину // Твори. Том 4. Праці з педагогіки і психології. – К.: “Школяр” – “Фада” ЛТД. 2000. –325 с.
4. Сіданич І. Культура взаємин батьків і дітей, її сутність та зміст // Освіта і управління. – 2003. - № 4. – С. 102-109.
5. Сірополко С. Історія освіти на Україні. – Львів, 1937. – 174с.
6. Целуйко В.М. Личность ребенка в семье разведенных родителей // Психолог в детском саду. – 2005. – №1. –327 с.

1. Суббота Наталія Єдуардівна
2. Сімейні цінності в контексті формування гармонійної особистості
3. Україна, м. Запоріжжя, студентка Запорізького національного технічного університету, спеціальність «соціальна робота»
4. 0661040599, nata.subbota@rambler.ru